

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

•

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

.

.....*Серія: Філологічні науки*

.....Випуск 160

•

STUDIA SEMASIOLOGICA

Кропивницький – 2017

ББК 81.2(3)

Н 34

Наукові записки. – Випуск 160. – Серія: Філологічні науки:
Studia semasiologica. – Кропивницький : РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка,
2017. – 260 с.

ISBN 966-8089-24-3

Видання присвячене проблемам аналізу семантики мовних одиниць. Представлені у збірнику статті акцентують на питаннях, які постають при вивченні семантичної історії різних лексико-семантичних груп у словнику індоєвропейської сім'ї мов, словотвірної семантики, семантики тексту, особливостей семантики діалектних слів.

Збірник адресовано науковим працівникам, викладачам, студентам філологічних факультетів та факультетів іноземних мов університетів.

Друкується за ухвалою Вченої ради Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (протокол № 13 від 22.06.2017 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

1 . Семенюк О. А.	—	доктор філологічних наук, професор (головний редактор серії «Філологічні науки»)
2 . Ключек Г. Д.	—	доктор філологічних наук, професор (заступник головного редактора)
3 . Іліаді О. І.	—	доктор філологічних наук, професор (відпові- дальний редактор «Studia semasiologica»)
4 . Гурбанська А. І.	—	доктор філологічних наук, професор
5 . Ковтюх С. Л.	—	кандидат філологічних наук, професор
6 . Лучик В. В.	—	доктор філологічних наук, професор
7 . Манакін В. М.	—	доктор філологічних наук, професор
8 . Михида С. П.	—	доктор філологічних наук, професор
9 . Міщенко А. Л.	—	доктор філологічних наук, професор
10. Ожоган В. М.	—	доктор філологічних наук, професор
11. Панченко В. Є.	—	доктор філологічних наук, професор
12. Паращук В. Ю.	—	кандидат філологічних наук, професор
13. Перзекє А. Б.	—	доктор філологічних наук, професор
14. Поляруш О. Є.	—	кандидат філологічних наук, професор
15. Руснак І. Є.	—	доктор філологічних наук, професор
16. Білоус О. М.	—	кандидат філологічних наук, професор

ISBN 966-8089-24-3

© *Центральноукраїнський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка, 2017*

Доказова семасіологія

(семантична історія латинського дієслова *dēmandāre*)

О. Г. Мікіна

Одним із пріоритетів сучасної семасіології є пошук семантичних універсалій і створення за результатами цього пошуку завершеної теорії. Термін *семантичні універсалії* позначає типові семантичні зміни на шляху формування значення, трансформації, що повторюються від однієї лексеми до іншої в межах певної лексико-семантичної групи на матеріалі як споріднених, так і неспоріднених мов. Оскільки теорія семантичних універсалій має спиратися винятково на висновки глибокого практичного дослідження, ми пропонуємо називати роботу в цьому напрямку *доказовою семасіологією*. Можливість формулювання такої загальної теорії, а також її якість продукується і забезпечується поєднанням результатів вивчення шляхів семантичних переходів великої кількості окремих лексем різного значення в різних мовах. Подібна теорія має на меті повну каталогізацію семантичних універсалій і передбачає детальний аналіз історії лексем, що охоплює усі етапи еволюції слів від виникнення до сучасного стану. На жаль, мало хто із сучасних дослідників працює у галузі семантичного аналізу, залучаючи серйозний історичний підхід до вивчення еволюції значення. Набагато простіше мати справу із синхронним (= констатувальним) підходом і аналізувати сучасне значення в парадигматичному аспекті. Проте сучасне вітчизняне мовознавство дає приклади іншої методологічної позиції, представленої глибокими працями саме з історичної семантики: це, передусім, дослідження славістів О. І. Іліаді (див., напр., цикл його етимологічних розвідок [5; 6 та ін.] або статті, присвячені дослідженню слов'яно-іранських лексичних паралелей, напр. [4]) та О. В. Іваненка (див., зокрема, його праці з ономастики та етимології [7; 8]).

Методику роботи з практичним матеріалом у межах доказової семасіології можна продемонструвати на прикладі будь-якої лексеми, що після ретельного аналізу посіла би своє місце в загальному переліку (каталозі) семантичних трансформацій. Та особливої ваги в семасіологічних студіях набувають дослідження семантичної еволюції латинських лексем, оскільки історія латинської мови добре відома, в розпорядженні лінгвіста наявні як словники різного призначення (історичні, етимологічні тощо), так і класичні, а також народні тексти, що дають змогу простежити функціонування і диференціацію (у тому числі семантичну) слів протягом тривалого періоду формування романських мов. Вивчаючи будь-яке явище в романських мовах, у тому числі пов'язане з розвитком лексичного значення, дослідник має пам'ятати слова А. Мейє: «Якщо би, пояснюючи французькі, італійські, іспанські, португальські, румунські факти, романісти мусили починати від спільної індоєвропейської мови і не мали щабель спільної романської мови (*roman commun*), пояснення фактів залишилось би вельми неповним, найчастіше неможливим» [26: 16]. Окрім того, латинська мова – це мова-еталон, що має характерну методологічну функцію в мовознавчих студіях. Відомий білоруський романіст В. В. Макаров, який присвятив свої праці вивченню лексико-семантичної диференціації романських мов, стосовно латинської мови написав: «Мова-еталон сприймається не тільки як початкова віха в історичній перспективі розгалуження романських мов, але й як фон, на якому легше простежуються особливості їхнього розвитку. Фактично будь-яка праця, що ставить перед собою мету діахронічного вивчення романських мов, звертається до латини не тільки для того, щоб з'ясувати матеріальні ознаки руху від мови-джерела до сучасних романських мов, але й для того, щоб використати латину як вагомий елемент методичної структури дослідження» [9: 16–17]. Один із найяскравіших представників порівняльно-історичного мовознавства, болгарський лінгвіст В. І. Георгієв

гієв, був, безперечно, правий, коли писав: «Кращим прикладом того, що таке взагалі мова-основа і прабатьківщина мов, може слугувати історія латинської мови» [2: 44].

Нижче пропонується простежити семантичну історію латинського дієслова *dēmandāre*, що було й залишається одним із найуживаніших дієслів мовлення в народній мові Романії і є втіленням усіх універсальних явищ, притаманних дієсловом зі значеннями ‘просити’ та ‘запитувати’ (про еволюцію дієслів цієї семантики див.: [10; 11; 12; 13]). Його особливість полягає лише у тому, що мовленнєві значення у *dēmandāre* з’явилися порівняно недавно, і зазначені універсалії змогли проявити себе у короткий відрізок часу.

Історія *dēmando* як усталеної лексеми починається в самій латині, тому в цьому випадку нема потреби звертатися до індоєвропейського значення твірних лексем: передумови виникнення значень ‘просити’ та ‘запитувати’ для цього дієслова були закладені саме в латинській мові. Семантична структура дієслова *dēmando* прозора: воно утворене за допомогою префікса *de-* на базі дієслова *mando*, значення якого зумовлене значеннями твірних лексем, а саме *manūs* ‘рука’ і *dare* ‘давати’. А. Ерну і А. Мейє ілюструють етимологію цього дієслова так: *mandāre* = *in manūs dare* ‘дати в руки’ [23: 681]. Звідси й метафоричне значення дієслова *mandāre* – ‘доручати’, ‘довіряти’, ‘наказувати’, ‘змушувати’, ‘командувати’, ‘передавати’ [3: 615]. Семантична структура дієслова *mandāre* добре відчутна в таких прикладах із творів Апулея і Плавта: «*Maritum habuit, cuius pater ... mandavit uxori suae ... protinus quod esset editum necaretur*» [14 (L. X): 23] – «Вона мала чоловіка, батько якого ... наказав своїй дружині ... негайно знищити нащадка»; «... *sed Periplectomenus quam ei mandavi mulierem nimis lepida forma ducit*» [29: 870–871] – «...але Періплектомен, як я йому наказав (або доручив), веде жінку надзвичайно витонченої форми».

Префіксальне дієслово *dēmandāre* увібрало в себе лише обмежену кількість значень від твірного *mandāre*, а саме ‘доручати, довіряти, передавати’, тобто ті значення, які й були первинними та основними [3: 304]. Прикладом, що ілюструє значення *dēmandāre*, є уривок із «Сатирикону» Петронія: «... in illius sinum *demandavi*, nec unquam fefellit sum» [28: LXI] – «... я все передавав їй на збереження і жодного разу не був обманутий».

Перш ніж народнолатинське *dēmandāre* набуло сучасних значень, така сама зміна в семантиці відбулася з твірним *mandāre*. Оскільки у статті аналізуються романські рефлексі базового *dēmandāre* зі значеннями ‘просити’, ‘запитувати’, цікавою є поява в семантичній структурі як дієслова *mandāre*, так і дієслова *dēmandāre* значень, пов’язаних саме із процесом мовлення. На нашу думку, первісне значення ‘доручати, довіряти, передавати’, з яким *mandāre* і *dēmandāre* вживалися в класичній і народній латині, має сему ‘напрямок’, і саме ця сема відіграла ключову роль у набутті значення ‘просити’ як цими, так і іншими латинськими й романськими дієсловами з подібною семантикою.

Сема ‘напрямок’ стала основою для виникнення у семантичній структурі дієслова *mandāre* ідеї мовної комунікації, тобто ідеї звернення однієї особи до іншої з якимось посиланням. Ця типова семантична трансформація має такий вигляд: ‘напрямок’ → ‘звернення’ (із вимогою, наказом).

Усі романські мови зберегли сему ‘вимога’, ‘наказ’ у семантичній структурі рефлексів *mandāre*, вживаних сьогодні. Ось деякі значення (пов’язані з мовленням) сучасних дієслів, що походять від *mandāre*: фр. *mander* ‘повідомляти’, застар. ‘вимагати, наказувати’, іт. *mandare* ‘посилати, відправляти’, ‘командувати’, ‘видавати (звук)’, ісп. *mandar* ‘наказувати’, ‘командувати’, порт. *mandar* ‘наказувати’, ‘командувати’; ‘посилати, відправляти’.

Згідно зі словником середньовічної латини Ж.-Ф. Нірмайера, похідне дієслово *dēmandāre* демонструє виникнення сем, пов’я-

заних із мовленням, у пам'ятках пізньої латини. Так, у середні віки *dēmandāre* вже має як значення 'просити', так і значення 'запитувати', про що свідчать тексти «Chronicon Venetum Lex Salica» [27: 317–318]. Загалом семантичні трансформації латинського *dēmandāre* і його романських рефлексів можуть бути представлені такою схемою: 'передати в руки' (напрямок) → 'доручати' → 'просити' → 'запитувати'.

Фіксація *dēmandāre* з усіма сучасними значеннями відбувається вже у перших пам'ятках романських мов. Так, згідно з лексикографічними джерелами, французьке дієслово використовується як 'просити' і 'запитувати' в текстах від XI ст. [20: 227], іспанське – XII ст. [17: 137], португальське – XIII ст. [19: 246], італійське – XIII ст. [18: 375].

Наприклад, «Пісня про Роланда», написана у XII ст., демонструє активне вживання старофранцузького *demandeur* і в значенні 'просити', і в значенні 'запитувати', пор.:

«Ami Rollant, jo m'en irai en France.

Cum jo serai a Loün, en ma chambre,

De plusurs regnes vendrunt li hume estrange;

Demandeurunt: «U est quens cataignes?» [25: 2909–2912] – «Друже Роланде, я поїду до Франції. / Коли я буду в Ліоні, в моїх володіннях, / приїдуть іноземці з багатьох країн / і запитають мене: «Де граф капітан?»»;

«Danz Oliver trait ad sa bone espee,

Que ses cumrainz li ad tant *demandee*» [25: 1367–1368] – «Пан Олів'є дістав свого гарного меча, / якого в нього так сильно просив його товариш».

У «Пісні про мого Сіда» (XII ст.) дієслово *demandar* найчастіше вживається у значенні 'запитувати', проте трапляються приклади використання цього іспанського дієслова і як 'просити', пор.: «*Demando por Alfonsso | do lo podrie fallar*» [30: 1311] – «Він запитав, де можна знайти Альфонса»; «... *demandemos sus fijas |*

pora con ellas casar» [30: 1882] – «...попросимо його дочок в дружини».

Глосарій Дж. Бонгі подає для італійської лексеми значення, пов'язані як із проханням, так і з запитанням [16]. Ось типові приклади із «Новелліно», відомої пам'ятки італійської літератури XIII ст.: «Le genti ch'erano intorno a ser Frulli *domandarlo* com'era» [24: XCVI] – «Люди оточили сера Фрулі і питали його, що трапилось»; «Li giudici si adunaro e videro la petizione del cavallo, che pareva che *domandasse* ragione» [24: LII] – «Зібралися судді і побачили коня, який нібито вимагав правосуддя».

Частина романських дієслів, споріднених із лат. *dēmandāre*, насправді *не континуанти* народної лексеми, які мали безперервно розвиватися на рідному ґрунті, а лише запозичення з інших сусідніх романських мов через їхній тривалий контакт. Ці дієслова змінили форму за нормами мови-реципієнта і отримали частину значень, у тому числі пов'язаних із мовленням. Так, у португальській мові дієслово *demandar* є результатом інтерференції із французької мови [21]. Румунське дієслово *a demîndá* 'командувати, наказувати' також вважається утвореним на базі фр. *demandar* та іт. *dimandare* на відміну від іншого румунського дієслова *a demânda* 'просити, наказувати', що є власною східно-романською народною лексемою [22].

У цілому, згідно зі словниками романських мов, значення сучасних дієслів такі:

фр. *demandar* 'просити'; юр. 'подавати до суду'; розм. 'хотіти, бажати'; 'вимагати'; 'розшукувати, викликати, наймати'; 'вимагати'; 'запитувати';

іт. *dimandare, domandare* 'запитувати'; 'просити'; 'благати'; 'хотіти', 'бажати', 'домагатися'; 'вимагати'; 'звати', 'закликати', 'називати'; 'шукати' (є в італійській мові й запозичення з класичної мови – дієслово *demandare*, що вважається сьогодні застарілим і

має первинне для цього дієслова значення ‘передавати’; воно потрапило в мову у XVI ст. через твори Н. Макіавеллі [18: 335]);

ісп. *demandar* ‘просити’; юр. ‘подавати позов до суду’; ‘запитувати’; заст. ‘намагатися’, ‘прагнути’; заст. ‘дорікати’; ‘хотіти’, ‘бажати’;

кат. *demanar* ‘просити’, ‘вимагати’; *demandar* юр. ‘подавати позов до суду’;

порт. *demandar* ‘шукати’, ‘вимагати’, ‘запитувати’, ‘просити’;

сард. логуд. *dimandare* ‘просити’, ‘запитувати’;

сард. камп. *dimandai, domandai* ‘просити’, ‘запитувати’;

рум. *a demândá* ‘просити, наказувати’;

рум. *a demîndá* ‘командувати, наказувати’;

арум. *a dimîndu* ‘просити’, ‘вимагати’.

Значення всіх поданих рефлексів латинського *dēmandāre*, як і самого базового дієслова, цілком передбачувані і відповідають універсальним трансформаціям, зафіксованим для інших дієслів цілої лексико-семантичної групи романських і латинських дієслів мовлення. Так, розвиток значення ‘просити’ на базі семи ‘напрямок’ спостерігався на прикладі базових латинських дієслів *rogāre* і *petĕre*. Доведено, що лат. *rogāre* ‘запитувати’, ‘просити’ (сучасні ісп., порт. *rogar* ‘просити’, рум. *a ruga* ‘просити, молити, благати’) походить від і.-е. **reg-* ‘випрямляти, рухати прямо, прямувати, вести’, а отже, вектор його семантичної еволюції такий: ‘спрямовуватися’ → ‘простягати руку’ → ‘звертатися’ → ‘просити’ → ‘запитувати’. Основні значення лат. *petĕre* ‘спрямовуватися, нападати, атакувати; прагнути; переслідувати; вимагати, просити’ – результат еволюції семантики і.-е. **pet-*, **petə-* : **ptē-*, **ptō-* ‘упасти, кинутися, накинутися, налетіти, літати’. Отже, і в цьому випадку базою значення ‘просити’ є сема ‘напрямок’ (‘спрямовувати’ → ‘просити’), а сучасні дієслова зберігають цей вектор семантичної еволюції, пор. ісп., порт. *pedir*, сард. кумп. *pediri*, сард. логуд. *pedire* ‘просити’ [10; 12].

Впадає в око поява у романських рефлексів *dēmandāre* значення ‘запитувати’ на основі значення ‘просити’. Аналіз цілої лексико-семантичної групи латинських і романських дієслів мовлення показав, що взаємне продукування значень ‘запитувати’ і ‘просити’ є універсальним явищем, і це продемонстрували, зокрема, такі латинські дієслова, як *precor*, *quaerere*, *rogāre*, а також їхні континуанти (див.: [12]). Цікаво, що класична і народна латина мали достатньо лексем для вираження обох значень, – як ‘запитувати’, так і ‘просити’, проте у мові відбувається семантична трансформація саме дієслова *dēmandāre*, внаслідок якої утворюється нове значення для лексеми, яка посідає місце тих, що вийшли з узусу. Наприклад, у французькій мові *demande* витісняє *petere* у значенні ‘просити’, хоча іспанська і португальська мови зберігають *pedir* як базове із цією семантикою, старофранцузьке *enterver* (< *interrogāre*) ‘запитувати’ також не витримує конкуренції з новоствореним значенням дієслова *dēmandāre* [15: 185].

Стосовно існування рефлексів *petere* і *dēmandāre* Р. О. Будагов писав, що «усі романські мови поділяються немов на дві зони: на зону *pedir* і зону *dēmandāre*» [1: 50]. Дійсно, існують мови, які втратили перше дієслово і зберегли як основне у значенні ‘просити’, ‘запитувати’ друге (напр., французька та італійська). Проте географічний розподіл не вичерпує проблеми, тим більше, що існують і такі мови, де функціонують обидва дієслова (іспанська, португальська).

Іншим цікавим і типологічно показовим семантичним явищем є поява у *dēmandāre* значень ‘хотіти’, ‘бажати’. Такі трансформації спостерігалися, напр., і у латинського дієслова *quaerere*, що мало широку палітру значень: ‘шукати, розшукувати’, ‘намагатися, прагнути, сильно хотіти’, ‘намагатися придбати, здобувати’, ‘запитувати’, ‘досліджувати’, ‘вести слідство, допитувати’.

Перетворившись на класичне дієслово зі значеннями ‘запитувати’ і ‘просити’ в італійській мові (*chiedere*), в іберійській латині

quaerere обирає інший вектор розвитку. Так, у семантичній структурі іспанського *querer* від початку становлення національної мови спостерігається вихід на перший план значення, яке не було основним у класичній латинській мові, це волюнтативне значення, яке виявлялося у вираженні наміру, висловленні бажання щось мати, зробити тощо. Важливо зауважити, що класичне латинське дієслово *quaerere* не мало значення ‘хотіти’, ‘бажати’ в широкому розумінні, воно розвинулося згодом, в неолатинських мовах. Статус дієслова зі значенням ‘хотіти’, ‘бажати’ в Середньовіччі отримали також лексеми галісійсько-португальської мови (*querer*) і логудорського діалекту сардинської мови (*kerrere*), про що свідчать перші тексти, написані ними [11: 74].

Цікавим є розвиток у рефлексів *dēmandāre* значення ‘шукати’, хоча нам відома спорідненість значень ‘шукати’, ‘просити’ і ‘запитувати’. Унікальність цього випадку полягає у тому, що еволюція відбулася у протилежному напрямку до того, який ми зафіксували для інших лексем, оскільки саме ‘шукати’ зазвичай стає базою для розвитку ‘просити’ і ‘запитувати’, що відбулося, напр., у рефлексах *percontārī* (< і.-е. **kent-* ‘встромлювати, настромлювати’), *precor* (< і.-е. **prek-* ‘рити, копати’), *quaerere* (< *quod* ‘що?’ + *aisō ‘шукаю’; див.: [12]).

Таким чином, аналіз семантичної еволюції *dēmandāre* у романському мовному просторі та порівняння результатів цього аналізу з матеріалом інших латинських дієслів цього ж значення виявили такі типологічні трансформації, що можуть вважатися універсальними:

1. Сема ‘напрямок’ і, як наслідок, значення ‘спрямовувати’ є основою для виникнення значення ‘просити’.

2. Значення ‘запитувати’ і ‘просити’ виявляються спорідненими і становлять потенційну базу еволюції одне до одного.

3. Семантична структура дієслів, що мають значення ‘запитувати’ і ‘просити’, часто включає і значення ‘хотіти’, ‘бажати’.

4. Значення 'просити' і 'запитувати' виявляються спорідненими до значення 'шукати', при чому вектор семантичного розвитку може бути спрямований як *від* мовленнєвих значень, так і *до* них.

Логіка доказової семасіології передбачає перевірку отриманих під час аналізу латинських дієслів результатів щодо їхньої відповідності семантичним трансформаціям лексем цієї ж семантики в інших мовах. Хотілося б запросити всіх науковців, зацікавлених у розвитку цього напрямку лінгвістичних студій, до колективного дослідження семантичної еволюції лексем як цього значення, так і будь-якого іншого в різних мовах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Будагов Р. А.* Сравнительно-семасиологические исследования (романские языки) / Р. А. Будагов. — М. : Изд-во МГУ, 1963. — 302 с.

2. *Георгиев В. И.* Проблема возникновения индоевропейских языков / В. И. Георгиев // Вопросы языкознания. — 1956. — № 1. — С. 43–67.

3. *Дворецкий И. Х.* Латинско-русский словарь / И. Х. Дворецкий. — М. : Русский язык, 1976. — 1096 с.

4. *Илиади А. И.* Две архаичные славяно-иранские параллели из области лексики / А. И. Илиади // Наукові записки. — Вип. 133. — Серія : Філологічні науки (мовознавство) : Folia linguistica comparativa. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. — С. 68–73.

5. *Илиади А. И.* Этимологические заметки по славянской лексике. 13–18 / А. И. Илиади // Наукові записки. — Вип. 133. — Серія : Філологічні науки (мовознавство) : Folia linguistica comparativa. — Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. — С. 59–67.

6. *Илиади А. И.* Этимологические заметки по славянской лексике. 6–12 / А. И. Илиади // Slavia orientalis. — 2006. — Roc. LV. — № 3. — С. 393–399.

7. *Іваненко О. В.* Реалізація і.-е. **sed-* : **sod-* в апелятивній та пропріальній лексиці / О. В. Іваненко // *Мовознавство*. – 2011. – № 6. – С. 77–86.

8. *Іваненко О. В.* Слов'янська міфологія у творчості О. О. Потебні / О. В. Іваненко // *Наукова спадщина О. О. Потебні у слов'янському культурному просторі: Зб. наук. праць* / [відп. ред. В. Ю. Франчук]. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2013. – С. 75–87.

9. *Макаров В. В.* Проблемы лексико-семантической дифференциации романских языков / В. В. Макаров. – Минск : МГПИИЯ, 1972. – 384 с.

10. *Мікіна О. Г.* Еволюція латинського дієслова *petĕre* (до пошуку семантичних універсалій) / О. Г. Мікіна // *Типологія мовних значень у діяхронічному та зіставному аспектах* : Зб. наук. пр. – Донецьк : ДонНУ, 2006. – Вип. 14. – С. 98–106.

11. *Мікіна О. Г.* З романської етимології: до семантико-типологічного критерію пояснення лат. *quaerĕre* / О. Г. Мікіна // *Мовознавство*. – 2011. – № 4. – С. 67–79.

12. *Мікіна О. Г.* Історико-семасіологічне дослідження латинських і романських дієслів мовлення на індоєвропейському фоні: монографія / О. Г. Мікіна. – Донецьк : Юго-Восток, 2012. – 450 с.

13. *Мікіна О. Г.* Про шляхи формування методики семасіологічних студій / О. Г. Мікіна // *Лінгвістичні студії* : Зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т : [гол. ред. А. П. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2014. – Вип. 28. – С. 187–193.

14. *Apulejus. Metamorphoses* [Електронний ресурс] / Apulejus. – Режим доступу: <http://www.thelatinlibrary.com/apuleius.html>

15. *Bloch O. Dictionnaire étymologique de la langue française* / O. Bloch, W. Von Wartburg. – P. : Quadrige / PUF, 2004. – 682 p.

16. *Bonghi G. Arcaismi del Due-Trecento. Glossario versione 5* [Електронний ресурс] / G. Bonghi. – Режим доступу : <http://www.classicitaliani.it/index233.htm>

17. *Corripio F.* Diccionario etimológico general de la lengua castellana / F. Corripio. — Barcelona : Bruguera, 1974. — 511 p.

18. *Cortelazzo M.* L'Etimologico minore DELI Dizionario etimologico della lingua italiana di Manlio Cortelazzo e Paolo Zolli / M. Cortelazzo, M. A. Cortelazzo. — Bologna : Zanichelli, 2004. — 1440 p.

19. *Cunha A. G da.* Dicionário Etimológico Nova Fronteira da língua portuguesa / G. da Cunha. — Rio de Janeiro : Editora Nova Fronteira, 2003. — 940 p.

20. *Dauzat A.* Nouveau Dictionnaire étymologique et historique / Dauzat A., Dubois J., Mittérand H. — Paris : Larousse, 1973. — 814 p.

21. Dicionário infopédia da Língua Portuguesa com Acordo Ortográfico [em linha] [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://www.infopedia.pt/dicionarios/lingua-portuguesa>

22. Dicționar explicativ al limbii române [Електронний ресурс] — Режим доступу : [http:// dexonline.ro/](http://dexonline.ro/)

23. *Ernout A.* Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots / [3^{ème}éd.] / A. Ernout, A. Meillet. — Paris : C. Klincksieck, 1951. — [XXII], 1385 p.

24. П Novellino [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/italica/Cronologia/secolo13/Novellino/nov_n000.html

25. La chanson de Roland / [édition critique et traduction de Ian Short]. — Paris : Le Livre de Poche «Lettres gothiques», 2003. — 279 p.

26. *Meillet A.* La méthode comparative en linguistique historique / A. Meillet. — Oslo : H. Aschehoud, 1925. — 116 p.

27. *Niermeyer J. F.* Mediae Latinitatis Lexicon Minus / J. F. Niermeyer. — Leiden : EJ Brill, 1976. — [XIX], 84, 1138 p.

28. *Petronius.* Satiricon [Електронний ресурс] / Petronius. — Режим доступу: <http://www.thelatinlibrary.com/petronius.html>

29. *Plautus T. M.* Miles Gloriosus [Електронний ресурс] / T. M. Plautus. — Режим доступу: <http://www.thelatinlibrary.com/plautus.html>

*Мікіна О. Г. Доказова семасіологія (семантична історія *dēmandāre*)*

30. Poema de Mio Cid [Електронний ресурс] — Режим доступу: https://www.hs-augsburg.de/~harsch/hispanica/Cronologia/siglo12/Cid/cid_poe2.html

*Доказательная семасиология (семантическая история латинского глагола *dēmandāre*)*

В статье говорится о необходимости исследований лексического значения в рамках доказательной семасиологии. Предлагается семантический анализ латинского глагола *dēmandāre* как пример изучения лексического значения согласно правилам данного направления лингвистики. Прослеживается история развития латинского глагола и его романских рефлексов с выявлением универсальных семантических трансформаций, свойственных и другим лексемам с подобным значением.

Ключевые слова: сема, значение, эволюция, семантические универсалии, семантические трансформации.

*Evidence-based semasiology (semantic history of the Latin verb *dēmandāre*)*

The given article mentions need to study lexical meaning as part of evidence-based semasiology. It also suggests semantic analysis of the Latin verb *dēmandāre* as an example of lexical meaning study according to the rules of the given linguistics area. History of the Latin verb and its Romance reflexes with revealing of universal semantic transformations inherent also to other lexemes with a similar meaning is traced.

Key words: seme, meaning, evolution, semantic universals, semantic transformations.

ЗМІСТ

СЕМАСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЕТИМОЛОГІЧНИХ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	3
<i>Илиади А. И.</i> Этимологические заметки по славянской лексике. 65–77.....	3
<i>Илиади А. И.</i> Праславянские архаизмы в словаре украинских говоров Нижнего Поднепровья.....	26
<i>Иваненко А. В.</i> ΘΕΟΔΟΣΙΑ.....	46
<i>Коротка І. М.</i> До семантики рефлексів і.-е. *tēu-, *təu-, *teuə-, *tūō-, ‘набрякати, надуватися’ у германських, слов’янських та балтійських мовах. II.....	71
<i>Мікіна О. Г.</i> Доказова семасіологія.....	88
<i>Федорова А. О.</i> Историко-семасіологічний аспект розвитку поняття «wergeld»/«вира» у германських та давньоруській мовах.....	101
<i>Чернявська О. В.</i> Структурно-семантичні особливості давньоанглійських термінів на позначення суду й учасників судового процесу.....	113
СЛОВОТВІРНА СЕМАНТИКА СЛОВ’ЯНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ. СЕМАНТИКА ТЕКСТУ.....	133
<i>Демешко І. М.</i> Принципи опису словотвірної семантики віддієслівних дериватів в українській мові.....	133
<i>Жигора І. В.</i> Формули-замовляння у слов’янських заговорах як складники обрядового тексту поховання й концепція І. Огієнка.....	146
<i>Кіндей Л. Г.</i> Етюди зі слов’янського словотворення: із додатків до деяких суфіксальних моделей.....	164
<i>Стецюк Р. І.</i> Терміни на позначення свідків і свідчення у процесуальному праві Гетьманщини.....	177

<i>Федотова С. О.</i> До семантики казки (порівняльно-типологічний етюд).....	185
СЕМАНТИКА ДІАЛЕКТНИХ ОДИНИЦЬ.....	202
<i>Громко Т. В.</i> Семантика народних географічних термінів говірки села Піщаний Брід Добровеличківського району І...202	
<i>Єфименко І В.</i> Іншомовні суднобудівні терміни у східнослов'янських мовах.....	218
РЕЦЕНЗІЇ.....	233
<i>Гліаді О. І.</i> Рец. на: <i>Білих О. П.</i> Словозміна в церковнослов'янській мові української редакції (кінець XVI–XVII ст.). – Кіровоград : ФОП Александрова М. В., 2016. – 328 с.....	233
МАТЕРІАЛИ.....	239
<i>Громко Т. В.</i> Матеріали до словника говірок української мови.....	239
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ.....	254

STUDIA SEMASIOLOGICA

«Наукові записки. Серія: Філологічні науки»
Центральноукраїнського державного педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
внесені до переліку наукових фахових видань, у яких можуть
публікуватися
результати дисертаційних досліджень
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.07.2014 р. №793)

Випуск 160
Літературний редактор: Громко Т. В.

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 15525-4097Р від 22.06.2009 р.
«Наукові записки. Серія: Філологічні науки»

Підписано до друку 30.06.2017. Формат 60x841/16. Папір офсет.
Друк різнограф. Ум.др.арк.10,8. Наклад 300. Зам. № 8690.

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1
Тел.: (0522)28 59 84
Факс.: (0522)28 85 44
E-Mail.: mails@kspu.kr.ua